

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«İdjtihad» Constantinople

Téléph : St. 865

xxvième ANNÉE

1 Juillet 1931

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca
İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 324

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye
için: 2 1,2, Âlâ kâğıdlısı
5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi altıncı sene

1 Temmuz 1931

‘AMELİ RUHİYYAT

IV

‘ARİFLİK VE SA‘ADET

[La sagesse et le bonheur]

Sa‘adetin başlıca maksadı hayat olduğunu kabulde muttefik olan insanlar sa‘adeti elde etmek vasıtaları üzerinde nadiren muttefik bulunmuşlardır. İhtiraslarını kör körüne ta‘kib etmek mi? İhtiraslar, haz dan ziyade elem da‘vet eder.— Hareketini ‘akla tevfik etmek mi? ‘Aklın lem‘aları pek kararsızdır.— İlâhların emirlerine ita‘at etmek mi? İlâhlar çok zamandan beri susuyorlar.— Muhitinin icabına intibak etmek sa‘adeti tahsil vasıtalarının en ‘arifâne olanı görünür.

Mukadderat üzerine fazla düşünmekle çok kazanılmaz; hakikî felsefe mezbahaya çıkan keçi, yolu üzerindeki otları yiyerek giden hayvanın gam ve khalelden masun huzur balile hayatı geçmek olsa gerekdir. ‘Aynı hayvan, mezbehanın mevcudiyetinden şübhelenseydi pek bed bakht, pek zar ü perişan olurdu. [1]

[1] Bir İranlı şâirin şu mahzun ve hüzn engiz beyti burada tahattur ve ihtar olunmaya layıktır :

در زیر فلک نشاط ما چیست
رقص بره در دکان قصاب .

Tercümesi : dünyada bizim neşatımız nedir ? kasab dükânında kuzunun oynaması .

Ben yirmi beş sene evvel (Khayalde izdivac) nnvanlı bir mauzumem de :

Brakub’ geçmeyen envarı ma‘alî, geçmek ;

İşte sen işte benim har ü mu‘azzam emelim .

diyordum . E. Renan «Vivre , c’est prendre les étoiles pour compagnons de route» der ki yaşamak yıldızları yol arkadaşları almaktır demektir ; Çok yüksek ve çok zıddardır.

AB. DJ.

Mes‘ud olmanın vasıtalarından biri kendi -sinin hakikaten mes‘ud olduğuna yahud bir gün mes‘ud olacağına i‘tikad etmektir . Bu kana‘atı [ya‘ni bir gün sa‘adeti sermediyeye na‘il olmak kana‘atını] yaratan dinlerin münhasıren bu sebeble, kavmlerin hayatında mühim bir rol oynaması lâbüd idi.

Sa‘adete fazla sür‘atle koşmak , ekseriya felâkete doğru koşmaktan başka bir şey değildir .

Ba‘zan düşünmek fa‘idedir . Mes‘ud kalmak için fazla düşünmemek icab eder.

Arzu olunan şeylere malik olmak ümidi, insanı bu şeylere malik olmaktan daha ziyade Mes‘ud eder mi ? Bu su‘ale cevap vermek bir sa‘adet termometresine ittıla‘ı istilzam eder[1].

Tağaddî etmek , tenâsül etmek ve birbirini tahrib etmek, mebd’î Tarihden beri kavmlerin başlıca iştigalleri olmuştur. Kavmlerin hayatlarının başka bir istikamet aldığına delâlet edecek henüz hiç bir ‘alâmet yoktur .

Gerek fizikî [Cismanî] cihanda, gerek ruhi cihanda, hadiselerin esası kanunî olan bir ikilik hükümrandır. Fizikî cihanın cezb ve def‘leri ,

[1] Amerikalı bir mukhabirem , Miss Rawoll otuz sene evvel bana yazdığı bir metubda :

«L’attente d’une joie est bien plus enivrante que la joie elle — même.»

Ya‘ni bir meserrete intizarı bizzat meserretten daha ziade neşe bahş dir diyordu. Miss Rawoll un bu fıkrası bu su‘alın cesur bir cevabını tazammun etmiyor mu ?

AB. DJ.

ruhî [Moral] cihanın haz ve elemeleri, kin ve muhabbetleri olur.

Muhakemesiz cür'etkârlık tehlikelidir; cür'etsiz muhakeme fa'idesizdir.

Fi'il ve icrada bulunmak irâdetine , müdir bir fikir hâkim olmazsa fi'il ve icra hiç bir şeye yaramaz.

Irâdetsiz bilgi kuvvet vücade getirmez. [1]

İhtiyarlık, ekseriya cesâretin muhaffef bir şeklini teşkil eder.

Ferdler ve kavimler arasındaki münâsebetlerde i'timadsızlık lâzımdır ; fakat musib olduğu tahakkuk ettiği güne kadar bu i'timadsızlık muterekkib kalmalı, icrayı fi'il etmemelidir.

Bilhassa vakayi'in inkişafındadır ki kader « Fatalité » denilen dürüş zincir, bi eman te-selsül rolunu oynar.

Kahramanlık müşkil hallerde , bir kavmi kurtara bilir ; fakat bir kavmin büyüklüğünü

[1] « Şehname » sahibi فردوسی طوسی :

« توانا بود هر که دانا بود »

بدانش دل پیر برتا بود . »

diyor ki « bilen güçlü olur; ilim sayesinde ihtiarın gönlü genc olur » demektir. Çok senelerden beri biz fi'le münkalib olamayan ilim, kâfi kudret ve kuvvetle tam bir 'ilim değildir, deriz.

Sahibinin şu beyti de burada tahattur olunmaya değer :

کر بدانی تو همین اندیشه

و در ندانی استخوان و ریشه .

Ki « Eğer bilirsen , sen serâpâ tefekkürsün ve eğer bilmezsen [ya'ni kara cahilsen] kemikden ve sakaldan [yahud kıldan] başka bir şey değilsin » demektir.

AB. Dj.

te'min eden , her günlük faziletlerin terakümüdür. [1]

İstifade edilen 'adaletsizlik çarçabuk 'adaleter olur .

V

GAYRİ MELHUZ VE SEBEBLER KHITTASI L'IMPRÉVISIBLE ET LA RÉGION DES CAUSES

« Gayri melhuz » , Tarihe hâkimdir. Marne meydan muharebesi, Amerika mudahalesi, Rus khiyaneti, Alman inhizamı [2] . Hiç bir dımağın kablel'hudus keşf ve rü'yet edemediği bir sıra vakayi' teşkil eder. Zamanımızdaki bedbinlik

[1] 166 numrulu (İctihad) da : Th. Roosevelt ın 1910 da Sorbonne darülfunuunda irâd ettiği bir nutukdan icmalen tercüme edilmiş (Cümhuriyetde vatandaş) unvanlı baş makalede çok kuvvetli ve mukavvi nazarlar vardır. Okuyun. Ab. dj.

[2] Bu gayri melhuzlar arasında ba'delmütareke bizim Anadoluda teşkil ve parlak bir muvaffakiyyet ve zaferle tetvic ettiğimiz mukavemet dahi zikr edilmelidir. Bu mukavemetin başında bulunan Gazi Mustafa Kemal Paşa ile mahdud bir kaç musır ve iradeli arkadaşlarından ma'ada bu parlak zaferi melhuz gören yokdu. Ma'ahaza bu zaferin vuku'undan dört ay evvel (İctihad) da şu satırları yazabilmişdik : Yunanın (İzmir) e ve (Terakya) ya çıkması ahmaklık idi. Buralarda ve bilhassa İzmirde kalması mümkün değildir ve mümkün olmayacaktır . [Biz sulhının düşüncesi, 6 nisan 1921] Garbe hicret eden (Troie) lı (Enée) sayesinde , (Troie) enkazından (Appé) nin şibhi ceziresinde murur zamanla koca bir (Roma) İmperatorluğu vücade geldi ve çok geçmeden satveti kahharile (Yunanistan) ı ebedî husufa uğrattı . Hilekâr (Ulysse) den dört bin sene sonra 'ayni Yunan ruhu (Anadolu) da aynı isti'dadlarını isti'mal rdiyor ; acaba bu günün (Ulysse) lerini hangi deyrin , hangi iklimin (Dante) leri cehenneme koyacak ? Her halde şu muhakakdır ki (Ulysse) liğin yolu her zaman ve her tarafda cehenneme muntehi olur. [31 kânuni evvel 1921 İctihad]

kısmen şundandır ki akvam evvelden görüle - meyen, evvelden keşf ve tahmin olunamayan tehlikelerle kendisini muhat his etmektedir.

Almanları, en ziyade hadisatın ihtiva ettiği gayri melhuz Imprévisible [Kablelhudus görölmesi , keşf edilmesi kabil olmayan şeyler] mağlub etmiştir . İttifaklar , teslihat o kadar dikkatle hazırlanmışdı ki Almanyanın muzafferiyyeti muhakkak görünüyordu . Bununla beraber Almanya kahkarî bir mağlubiyyetden başka bir şeye vasil olmadı .

'İlmi yahud İctima'î hadiselerin kâffesinde melhuz[Le prévisible] in hududuna çabuk varılır . Müneccimler bile ancak pek basit hadiseleri evvelden görürler . Hadiseler bir az karışır karışmaz her kablelhudus görmek [La prévision], iktidarından mahrum kalırlar . Bu veğh ile dir ki yekdiğeri üzerine te'sir icra eden üç yıldızın mahreklerinin ta'yini gayri mümkün kalmaktadır .

İctima'î hadiselerde müessirlerin karışıklığı 'umumiyyetle eserlerin kablelhudus görüle bilmesine mani' olur .

Mu'ayyen bir sinde, mu'ayyen bir memleket için, vefiyat mikdarı gibi ba'zı hadiseleri kablelhudus haber vermeye musa'id olan hisabi ihtimâli, münferid vak'alara değil, pek mütekerrir ma vaka'lara tatbik edile bilir . Kablelhudus görmek ancak ma'seri hallere kabili tatbikdir .

Şu'ün ve eşyanın hakikî hikmetinin bilinmemesi da'ima ictima'î ve beynelmilel mübarezelerin mütekerrir menba'ı olmuştur .

Mukadderatının sebeblerini kharici vuku'at dan ziyade bir milletin ruhunda aramalıdır .

Yeni i'tikadların ve ecnebilerin mükerrer irtişahlarının te'siri altında millî ruhu inhilâle uğramış bulunduğu zaman (Roma), inhitata uğradı .

Uzakdan uzaga menba'ları tahkik edilmek lâzım gelirken , yalnız son [Immédiat] masdarları ile iştilgal edilirse vak'aların hakiki sebepleri da'ima nazardan gizli kalır . Yalnız bu sebebdan dolayı büyük harbin bir çok ma vaka'ları izah edilmemiş olarak kalıyor .

Sabit fikirler en aşikâr şe'niyyetlerin idrakini gayri mümkün kılar ; eyi görmek ekseriya kablelhudus görmek kadar güçdür .

Aşikâr olan pek çok eserler anlaşılma z kalır ; çünkü bunlar, görülemeyen, idrâk olunması gayri kabil olan mü'essir [Cause] lerin khariede 'arzı vücud etmesini [Extériorisation] teşkil ederler .

Tarihin alacağı istikameti kablelvuku' bir his ile his etmenin bu gün olduğu kadar güc olduğu asla vaki' olmamıştır . Taş kömüründen ve petrolden sadır olan muharrik kuvvetin keşfi gibi ba'zı keşfiyyat, kavmlerin hayatı üzerine, vaktile münaza'atı diniyyenin yahud hükümdaran ihtiraslarının icra etmiş olduğu te'sirlerden daha büyük te'sirler icra ediyor .

Hak ve 'adaletin hükümranlığını isteyen binlerce adamlar içinde « Hak=Le droit » mefhumunu ta'rif ve « 'Adalet » i fehm edebilecek kaç kişi vardır? .

'Akl ve his [L'esprit et le coeur] , vakayi' hakkında hüküm vermek için 'ayni ölçüyü kullansaydı bu vakayi' pek başka tarzda tefsir edilirdi .

SON

Mes'ul müdürü: Dr. Abdilhüsnu [İsmail Hakkı matba'ası]